

El tractament informatiu de la immigració a Catalunya

José A. Sorolla

- *La preocupació pel comportament dels mitjans de comunicació en relació amb les minories ètniques ha estat objecte de diverses iniciatives desenvolupades a Catalunya, que són examinades en detall en aquest article. Acadèmics, entitats reguladores, media i diferents col·lectius socials han elaborat recomanacions, estudis, llibres d'estil i codis deontològics sobre el tema. L'autor en destaca les principals característiques i defensa l'autoregulació com una bona fórmula per avançar cap a un correcte tractament informatiu de les minories ètniques. En el mateix sentit, denuncia el contingut negatiu de les informacions i l'associació de conflictes, violència i il·legalitat als col·lectius immigrants.*

Molts mitjans de comunicació han utilitzat fins fa ben poc, o en alguns casos segueixen utilitzant, el terme *il·legal* per designar els immigrants que no disposen de documentació del país en què viuen i que estan en una situació, per tant, no regularitzada. Aquest ús es recull, fins i tot, com a única substantivació de l'adjectiu *il·legal*, en el *Diccionario del español actual*, de Manuel Seco, Olimpia Andrés i Gabino Ramos, amb el significat d'"immigrant que ha entrat en un país de forma il·legal". I això malgrat que, com diu l'escriptor portuguès José Saramago, premi Nobel de Literatura, "cap ésser humà és humanament il·legal" (1).

Aquest només és un exemple del que tots els estudiosos de l'actitud dels mitjans de comunicació davant les minories ètniques denominen tractament negatiu de la immigració, que moltes vegades respon a inèrcies, rutines i hàbits de

producció de la informació molt interioritzats en la consciència social i en la professió periodística.

Com diu Catalina Gayà en la seva tesina de llicenciatura de Ciències de la Comunicació quan cita el que Roland Barthes anomena l'"efecte de realitat", els discursos dels mitjans de comunicació "no són un reflex exacte de la realitat, sinó que en fan una construcció". "Els mitjans es converteixen en fonts d'imatges i de definicions de la realitat i a través del seu discurs representen un món al qual donen significat. La primera matèria que utilitzen els periodistes són els esdeveniments: el que passa en un temps i en un espai determinats serà el que els periodistes convertiran en informació. Però l'esdeveniment no es converteix en fet noticable fins que l'organització informativa ho decideix. Les pràctiques i les formes a través de les quals un esdeveniment es converteix en informació s'expliquen a través de les formes de treball dels periodistes. Entre aquestes formes de treball situem les rutines de producció". (2)

Els retrets principals que es formulen des del món acadèmic als mitjans de comunicació quan tracten temes sobre minories ètniques o immigració es poden resumir de la manera següent:

1. L'atenció que es presta als grups ètnics minoritaris és molt limitada, fora que aquests grups s'associïn amb violència, il·legalitat, delinqüència o comportaments culturals *estranys*. Sovint els mitjans informatius descriuen les minories valent-se d'estereotips, com "gent problemàtica" que causa inestabilitat (disturbis, manifestacions, protestes) o que té problemes (feina, habitatge, idioma o educació), i rarament analitzen les causes o el context en què es produeixen aquests problemes.

2. Les minories són escassament utilitzades com a font informativa principal, encara que siguin les protagonistes de la informació. Això es deu al fet que no solen existir membres d'aquestes minories en els aparells de producció

José A. Sorolla

*Professor del Departament de Periodisme
i Comunicació Audiovisual de la Universitat Pompeu Fabra*

informativa i que els valors informatius de la majoria dels periodistes tendeixen a excloure els grups socials i culturals minoritaris com a fonts d'informació fidedigna, entre altres raons perquè els prejudicis ètnics dels informadors els porten a pensar que les minories tenen menys credibilitat.

3. El contingut de les informacions que afecten minories ètniques és generalment negatiu i esbiaixat. No es considera, per exemple, que la immigració sigui un fenomen normal ni natural ni un dret, sinó que es presenta com una amenaça permanent, com un conflicte entre "ells i nosaltres".

4. Les activitats "positives" protagonitzades per les minories ètniques, com les seves contribucions a l'economia, la cultura, les arts o la política, s'ignoren o s'infravaloren.

5. Les actuacions de les institucions, l'Administració o les autoritats referides a les minories es tracten d'una manera paternalista: són persones o entitats que porten a terme una tasca "difícil" per ajudar o atendre els grups ètnics minoritaris. Així mateix, els intents de limitar o controlar la immigració es fan pel "bé" dels que arriben de fora.

6. La discriminació o el racisme no es presenten com a inherents a una societat, sinó com a conseqüència de la presència o de les demandes dels mateixos grups minoritaris.

Tots aquests retrets, recollits per l'expert holandès Teun A. Van Dijk, professor de la Universitat d'Amsterdam i de la Pompeu Fabra, el porten a afirmar que "existeix un marc ideològic complex dins del qual la percepció entre grups, els prejudicis, la dominació dels blancs, les estratègies cognitives, a més dels valors que els periodistes atribueixen a les notícies, contribueixen en conjunt a una representació negativa de les minories ètniques en la premsa" (3).

Però, és realment tan negativa la imatge que els mitjans de comunicació espanyols, i concretament els catalans, donen de les minories ètniques i de la immigració? Per mirar de contestar aquesta pregunta i contrarestar les afirmacions teòriques, encara que siguin fruit de nombroses anàlisis de la premsa europea elaborades per Van Dijk i altres experts, s'ha de valorar, en primer lloc, l'evolució de la societat espanyola -inclosa la catalana- en aquest aspecte i acostar-nos després al comportament quotidià dels mitjans de comunicació catalans.

En els últims vint anys, Espanya ha passat de ser "un país d'emigració" a ser "un país d'immigració", encara que

aquesta afirmació requereix molts matisos, ja que la quantitat d'espanyols que viuen a l'estranger supera encara àmpliament la quantitat d'estrangers que viuen al nostre país. El nombre d'estrangers que viuen a Espanya és d'1.200.000, segons les últimes dades facilitades pel Ministeri de l'Interior, xifra que significa un 3% de la població total, mentre que a França representen el 8,2%, el 10% a Bèlgica i el 7,2% a Alemanya. La mitjana de la Unió Europea (UE) seria de més del 6% per a un total de 17 milions d'immigrants, xifra que representa gairebé un 25% del total dels desplaçats fora del seu país d'origen a tot el món. Segons dades de l'Eurostat, el 1994 un 22,6% provenien de països de la resta de la UE, un 26% de l'Àfrica, un 16% d'Àsia, un 4% de l'Amèrica Llatina, un 3% dels Estats Units i un 1% d' Austràlia i Oceania (4).

Pel que fa a l'evolució del fenomen a Espanya, el 1955 hi havia 66.000 estrangers residents, 230.000 el 1980, 400.000 el 1990 i 600.000 el 1992, cosa que significa que el nombre total s'ha doblat en només nou anys (5). Fins fa una dècada, el saldo migratori era negatiu, però a partir del 1991 passa a ser positiu i des d'aleshores no ha deixat de créixer. A partir del 1996, tots els fluxos migratoris han experimentat un fort creixement i, encara que la majoria dels estrangers segueixen sent de procedència europea, l'augment més significatiu s'ha produït entre els provinents de l'Àfrica, i concretament del Marroc, que el 1999 ocupen ja el primer lloc amb 161.870 persones (6). Però fora de les nostres fronteres hi viuen encara, segons les fonts, entre 1,5 (7) i 2,2 milions d'emigrants espanyols, xifra molt superior a la d'immigrants a Espanya (8).

Catalunya és la comunitat autònoma espanyola que acull més estrangers. Segons dades de la Comissaria General d'Estrangeria i Documentació (9), a final del 1998 hi havia 148.803 estrangers, un 2,4% de la població. El col·lectiu procedent del nord de l'Àfrica ja era el 1998 a Catalunya el més nombrós (50.925 persones), per sobre dels estrangers comunitaris (37.748 persones).

Aquesta evolució -creixement important de la immigració- comença a generar a Espanya un discurs similar al d'altres països europeus amb un percentatge molt superior d'estrangers residents, i es comencen a convertir en habituals manifestacions de racisme i xenofòbia. En íntima relació amb aquests sentiments també hi ha la intolerància que, segons Patricia Barbadillo (10), està estretament

relacionada al seu torn amb la por, la ignorància, la incomprensió i la manca de respecte per la diversitat. La creença en la superioritat d'uns grups, d'unes races o d'unes nacionalitats sobre altres i els prejudicis que porten a generalitzar suposats trets negatius de certs col·lectius socials estan en l'origen de la manca de respecte per la diversitat.

L'evolució d'Espanya en els últims vint anys no només s'ha produït en les xifres. Ha canviat també la percepció social de l'estrangeria i el mateix concepte d'estranger. En els anys setanta, l'estranger representava "l'altre", "el diferent", "l'estrany", "aquell que reunia tota una sèrie de característiques diferenciadores que impedièn la seva inclusió en el 'nosaltres'". L'estranger era el "no espanyol", "aquell que és aliè al que és nostre, a la nostra realitat, als nostres costums i els nostres hàbits; en definitiva, aquell que viu d'una altra manera i que no participa del conjunt de rituals simbòlics que contribueixen a reforçar la nostra cohesió com a col·lectiu diferent i particular, tret de la passiva condició d'espectador" (11). A final dels anys vuitanta, no obstant això, es comença a perfilar una nova imatge de l'estrangeria vinculada directament al fenomen de la immigració que continua vigent en la dècada dels noranta i en l'actualitat. "El que avui inquieta o pertorba de l'estranger -diu Barbadillo- no és tant la seva condició de 'no espanyol', com la seva possible condició d'immigrant" (12).

El rebuig a l'estranger es converteix així en el rebuig a l'immigrant, i especialment a l'immigrant que està més allunyat de l'estil de vida o de la cultura dominants en la societat espanyola o catalana. És a dir, els ciutadans estrangers comunitaris o llatinoamericans inspiren més simpatia o confiança que els procedents de països àrabs o de l'Àfrica negra. En el mateix pla de rebuig se situa una minoria cultural -els gitanos-, que és percebuda per la societat espanyola i catalana amb característiques atribuïdes als immigrants estrangers, tot i que els seus membres són espanyols i catalans. Els gitanos s'identifiquen amb "l'altre", "el diferent" que provoca recel i desconfiança a causa d'una sèrie d'estereotips negatius sobre aquesta ètnia estesos en la societat que, en general, els considera pobres, marginats, delinqüents, mentiders, que no es volen integrar ni treballar ni anar a l'escola. Manté amb ells, doncs, una actitud segregacionista basada en la diferència cultural.

Malgrat la creença generalitzada en contra, Barbadillo demostra que el rebuig a l'estranger no ve determinat per la situació de competència en el mercat de treball (13). L'estranger no és percebut per la societat espanyola o catalana com aquell que impedeix accedir a un lloc de treball, encara que moltes vegades es declari el contrari, sinó que el rebuig s'origina en l'àmbit dels valors i les creences. La societat espanyola, segons l'opinió de Barbadillo, ha reforçat els últims anys "la tolerància amb les idees i les opinions dels altres, però ha restringit la tolerància amb les persones i els seus ambients". El valor llibertat prima sobre el valor igualtat. És a dir, els espanyols accepten la llibertat de les persones per decidir el país en què desitgen viure i treballar, però a continuació donen suport a "una sèrie de restriccions que, bàsicament, expressen la no vinculació personal amb l'immigrant, la falta de compromís o d'implicació en la manera com es desenvolupa la seva vida, i la no assumptió de responsabilitats amb aquest 'altre'" (14).

El reflex als mitjans de comunicació

Aquests valors dominants en la societat espanyola, i en concret també en la catalana, es reflecteixen lògicament en l'actitud dels mitjans de comunicació davant les minories ètniques, però també, com recorda Van Dijk, "la premsa influeix poderosament en les opinions que prevalen sobre els temes ètnics". Per tant, "és molt important que la informació relativa als assumptes ètnics sigui periodísticament adequada, respongui a la multitud de temes rellevants en una societat multicultural i manifesti, en especial, una actitud de respecte pels immigrants, els refugiats i les minories en general" (15).

Passa realment això en els mitjans de comunicació catalans? Per mirar d'esbrinar-ho, analitzaré alguns estudis existents sobre la qüestió i transcriuré les opinions dels seus responsables en aquests temes. En primer lloc, hem de delimitar de quines minories parlem i, en segon terme, quins són els mitjans de comunicació concernits.

Les minories ètniques considerades són les que prèviament han estat definides com aquelles que generen més rebuig o desconfiança en la societat, és a dir, els immigrants procedents de països àrabs, i més concretament del Magrib; els immigrants originaris de l'Àfrica negra, i els gitanos.

Pel que fa als mitjans de comunicació catalans, encara que a vegades és inevitable en estudis o anàlisis referir-se al conjunt d'Espanya, he considerat especialment els que són específics de Catalunya, és a dir, aquells en què les decisions editorials es prenen a Barcelona (o Girona), amb alguna referència circumstancial a alguns de Madrid que tenen edició a Catalunya, però que en aquestes qüestions sostenen la mateixa línia que les seves cases mare. En concret, per a la televisió, TV3; per a la ràdio, Catalunya Ràdio i COM Ràdio, i, per a la premsa escrita, els diaris de Barcelona *La Vanguardia*, *El Periódico* i *Avui*, i *El Punt*, de Girona. Tots els mitjans audiovisuals esmentats són públics perquè els escassíssims mitjans audiovisuals de caràcter privat estrictament catalans a penes inicien ara la seva segona temporada.

Què és una minoria

El Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC) va publicar l'any passat un estudi titulat *La imatge de les minories ètniques a les televisions de Catalunya* en què analitza de forma quantitativa i qualitativa -amb estudis parcials sobre gitanos, magribins i africans subsaharians- el tracte a aquests grups.

L'estudi quantitatiu (16) defineix en primer lloc què és una minoria acudint al text aprovat el 1952 per la Subcomissió per a la Prevenció i la Protecció de les Minories de l'Organització de les Nacions Unides, que considera minories "...aquells grups no dominants en una població que tenen, i volen preservar permanentment, tradicions o característiques ètniques, religioses o lingüístiques marcadament diferents de la resta de la població". Cita també el *Diccionario de Sociología* quan diu que el terme minoria "en Dret Internacional s'aplica als grups instal·lats en determinats territoris que es diferencien de la resta dels súbdits de l'Estat per les seves característiques culturals o ètniques" (17), i l'estudi *Minories ètniques i premsa europea d'elit* (18). Segons aquest estudi de Miquel Rodrigo Alsina i Manuel Martínez Nicolás, les característiques d'una minoria ètnica són:

1. El grup és percebut per la majoria de la societat com a diferent a partir d'alguna combinació dels trets següents: llengua, raça, religió i territori d'origen.
2. Les persones de la minoria ètnica estan en una situació

de poder no equitativa en relació amb els ciutadans d'altres grups ètnics.

3. Els membres de la minoria ètnica es perceben a si mateixos com a diferents.

4. Els components de la minoria ètnica participen en activitats compartides que han estat construïdes al voltant del seu (real o mític) origen comú i de la seva cultura.

Aquestes raons van determinar la inclusió a l'estudi del CAC dels africans subsaharians i dels magribins, així com dels gitanos, pels mateixos motius ja esmentats anteriorment. L'estudi inclou la programació de les set cadenes generalistes hertzianes terrestres que es veuen a Catalunya (TVE-1, La 2, TV3, Canal 33, Telecinco, Antena 3 i Canal+), entre les vuit del matí i les dotze de la nit durant la setmana del 19 al 25 de setembre de 1998, un total de 784 hores de les quals es van seleccionar 112 hores en què apareixien les minories objecte del treball.

Les conclusions d'aquest estudi quantitatiu -amb les limitacions ja conegudes- es poden resumir així: l'ètnia gitana té, en general, poca presència, però amb una visió positiva; magribins i africans tenen un tractament similar, citant en tots els casos l'origen ètnic i amb poques referències culturals o de context que ajudin a entendre els conflictes que protagonitzen; la visió eurocèntrica està present, sobretot en els documentals, mentre que els reportatges sobre el terreny ressalten la situació de subdesenvolupament des de paràmetres occidentals. La visió general positiva o neutra significa que les minories representades estan formades per "bons" i no hi ha "dolents", excepte els fonamentalistes islàmics i els dictadors de l'Àfrica negra. Aquesta visió, conclou l'estudi, també formaria part d'un nou estereotip.

Un altre treball sobre el tracte dels mitjans de comunicació al poble gitano, del qual és autor el president de la Unió Romaní i exdiputat Juan de Dios Ramírez-Heredia (19), abona les consideracions de l'estudi sobre les televisions - els gitanos no són font informativa, la realitat gitana s'aborda des d'un punt de vista social, no hi ha especialistes, falta aprofundiment- i n'afegeix d'altres. La premsa espanyola, diu Ramírez-Heredia, rara vegada publica en portada informacions relacionades amb la comunitat gitana i "quan ho fa és per destacar gairebé sempre assumptes que criden l'atenció pel seu component espectacular o morbós, com són les batusses, la

confiscació de partides de droga o, molt escassament, la mort d'algun gitano famós". Com també feia l'estudi sobre les televisions, aquesta anàlisi de la premsa destaca que "la utilització del terme *gitano* és perversa moltes vegades". I assegura que "es dóna prioritat als temes que donen peu al sensacionalisme o al morbo, per la seva espectacularitat, més que als que aborden des d'una òptica positiva la vida dels membres de la comunitat gitana". Aquesta queixa ve avalada per la dada que el 32% de les notícies sobre gitanos van ser tractades negativament en el període 1995-96, segons l'anàlisi de les informacions aparegudes en aquests dos anys -se'n solen publicar entre 3.000 i 3.500 anuals- en 124 mitjans de comunicació espanyols. Aquest percentatge és considerat "preocupant" per Ramírez-Heredia que, no obstant això, reconeix que el 68% restant van ser escrites en un sentit positiu.

Notícies negatives

En el curs Comunicar la diferencia: cómo tratar en los medios de comunicación los problemas sociales, celebrat l'agost de 1998 a El Escorial, la investigadora del CIPIE (Centro de Investigaciones, Promoción y Cooperación Interterritorial), Carmen de Miguel, va xifrar en el 24% el percentatge de successos violents i notícies negatives del conjunt de notícies aparegudes a la premsa espanyola sobre immigració i racisme entre abril i juny d'aquell any. La majoria d'aquest 24% es referia a xarxes i màfies, delictes comesos per immigrants, estafes amb documentacions falses i violència amb els immigrants. Un 28% de les notícies feien referència a pasteres, polissons, expulsions, detencions i control duaner; gairebé un 14%, a l'activitat governamental en aquesta matèria, i un 15%, a les accions de les organitzacions no governamentals (ONG).

Un altre estudi de la Fundació CIPIE referit a les notícies sobre migracions aparegudes en deu diaris espanyols en els nou primers mesos de l'any 2000 conclou que, de les 6.817 informacions publicades, 4.227 (62%) eren negatives; 773 (11,33%), positives, i 1.497, neutres (20). La Fundació entén per negatives aquelles notícies "amb un context o escenari socialment desfavorable" o "que presenta algun tipus de marginalitat, exclusió o discriminació". Positives, en canvi, són les notícies en què la immigració es presenta de manera "amable", és a dir, "aquelles informacions en què es

valori una aportació positiva a la societat, al món laboral o cultural, o bé que afavoreixi conceptes com la pluralitat, la concòrdia, la solidaritat o la integració". L'estudi considera neutres les notícies de contingut ambigu. Pel que fa a temàtica, la majoria són de "pasteres i polissons" (841 notícies), Llei d'estrangeria (792), "xarxes, màfies i estafes a immigrants" (415) i "delictes comesos per immigrants" (292).

Conclusions similars s'obtenien en un altre treball, titulat *Tratamiento de los inmigrantes no comunitarios en los medios de comunicación de Catalunya. 1996*, elaborat pel grup d'investigació Migració i Comunicació del Departament de Comunicació Audiovisual de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) i dirigit per Nicolás Lorite (21). L'estudi analitza, entre el 22 de gener i el 18 de febrer, i entre el 6 de març i el 2 de juny de 1996, sis diaris (*El Periódico de Catalunya, La Vanguardia, El País, Avui, El Mundo i Abc*), els informatius de televisió de dilluns a divendres en les seves emissions de migdia i vespre, i els informatius radiofònics de migdia de dilluns a divendres. La quantitat de notícies sobre aquests temes és, segons el treball, "pràcticament insignificant". Però de la seva anàlisi es desprèn que les notícies referents a immigrants no comunitaris estan relacionades amb aspectes negatius, conflictius o burocràtics; hi ha un oblit gairebé generalitzat dels aspectes positius; els immigrants estan mancats de veu com a protagonistes, i primen les fonts oficials quan s'elaboren les informacions. A vegades, s'ajunten imatges folklòriques i policiaques amb informacions en què es fa referència als immigrants com a subjectes passius i poc qualificats. En altres ocasions, segueix l'anàlisi, es distorsiona la notícia en ubicar-la al costat d'una altra informació negativa o en seccions relacionades amb catàstrofes naturals, crims o qualsevol altra situació d'índole negativa.

Els mitjans es defensen

Totes aquestes crítiques responen a una situació real, encara que no sempre són igual d'encertades, moltes vegades pequen del mateix que denuncien -la generalització, en aquest cas sobre els mitjans de comunicació- i no reconeixen les dificultats amb què topen els mitjans, la precarietat amb què treballen -rapidesa, escassetat de fonts, etcètera- o l'esforç que fan alguns d'ells per millorar el tractament d'aquests temes.

Per començar pel mitjà més influent en la formació de l'opinió pública, la televisió, hem de dir que TV3 no disposa d'un llibre d'estil que abordi aquesta temàtica. L'anterior director d'Informatius de la cadena, Josep Maria Torrent, reconeixia que la immigració era "un dels temes dels pròxims anys" i per aquest concepte entenia la que procedeix de fora de les fronteres espanyoles, sense que es pogués utilitzar el terme per als catalans procedents d'altres zones d'Espanya, com passava a vegades fins als anys 1993-94. TV3 intenta respectar la diferència, segons Torrent, i evitar les connotacions pejoratives, "encara que a vegades es colen coses", com el terme *il·legal*, que està prohibit en els informatius seguint la recomanació del Col·legi de Periodistes de Catalunya. De tota manera, segons el seu parer, *sense papers* -"una terminologia importada de França"-, que sol substituir *il·legals*, és "forçat i estrany". En qualsevol cas, l'exdirector d'Informatius de TV3 preferia *il·legals* que *indocumentats*, un terme que també s'utilitza (22).

Martí Anglada, cap d'Actualitats de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió (CCRTV) i responsable ara d'aquestes qüestions, es mostra, en general, d'acord amb les idees anteriors, encara que aclareix que una de les seves funcions consisteix precisament a elaborar unes normes d'estil -"jo no l'anomenaria llibre d'estil", diu- per evitar errors terminològics o de falta de sensibilitat. Com prima l'actualitat, la seva primera preocupació ha estat la terminologia relacionada amb el món islàmic i ha fixat una sèrie de definicions que estan a disposició de tots els redactors de les emissores de la CCRTV en el sistema informàtic (23). La intenció d'aquesta iniciativa és tant aclarir conceptes com evitar o reduir les *diferències*. Així, es prefereix *Déu* a *Al·là*; es precisa que l'integrisme o el fonamentalisme és un fenomen comú almenys a les tres religions monoteistes; es rebutja el terme *secta* per a les variants de l'islam, per la mateixa raó que no es diu "secta presbiteriana" o "secta baptista", i es prohibeix la paraula *moro* "per la seva càrrega negativa". Les normes aclareixen també la confusió existent entre els termes *àrab* -"només una realitat lingüística i cultural, al marge de l'origen ètnic"- *musulmà* -"recull una realitat religiosa i no lingüística o ètnica"- o *islamisme*: "Conjunt d'obligacions canòniques i dogmes que constitueixen la religió musulmana o islàmica" i també "corrent de pensament islàmic que (...) propugna l'Estat teocràtic".

Aquesta aportació és especialment oportuna perquè l'actual situació de conflicte internacional ha significat un ús moltes vegades incorrecte d'aquests conceptes en els mitjans de comunicació o la seva repetició innecessària. Estem llegint o escoltant cada dia "atemptats islàmics", "terroristes islàmics" o "estats islàmics" quan a ningú se li acudiria, per exemple, qualificar els membres d'ETA de "terroristes catòlics" o d'"atemptats catòlics" les seves accions.

En relació amb una de les minories ètniques tractades generalment com a tals, els gitanos, Francesc Vallverdú, assessor lingüístic de la CCRTV, recomana que "el terme *gitano-a* només hauria de ser utilitzat en un context en què l'aspecte ètnic o cultural fos rellevant per a la notícia". També rebutja l'expressió "de raça gitana" i fins i tot la d'"ètnia gitana". Així mateix, declara "absolutament inadmissible" l'ús de *paio-a*, perquè en català significa una cosa diferent i perquè "és una designació caló netament racista (és cert, a la defensiva, però, al cap i a la fi, racista)" (24).

Després de la terminologia sobre l'islam, Martí Anglada elaborarà unes normes d'estil sobre la immigració i les minories, que espera tenir a punt a final d'aquest any 2001, tot i que després hauran de ser discutides a les redaccions de les emissores de ràdio i televisió de la Generalitat per obtenir el màxim consens possible.

En resposta als retrets de tractament parcial de què són objecte freqüentment els mitjans de comunicació, els responsables d'aquest tipus d'informació a *El Periódico de Catalunya* (25) addueixen, per exemple, que fins a principi dels anys noranta només existien les fonts policials, que proporcionaven una informació esbiaixada i sense contextualitzar, però molt difícil de contrastar amb altres fonts. No hi havia associacions d'immigrants que funcionessin correctament, i encara avui les que existeixen no estan gaire ben organitzades, a excepció de SOS Racisme. L'ambaixada o el consolat del país d'origen de l'immigrant habitualment tampoc no és una bona font d'informació. Durant anys, han suplert aquestes carències el sindicat Comissions Obreres (CCOO) i el seu organisme CITE (Centre d'Informació de Treballadors Estrangers).

L'acusació que la majoria de les notícies sobre immigració són negatives, tot i que és parcialment certa, ja s'ha convertit en un tòpic en si mateixa, i ha de ser matisada en el sentit que pràcticament totes les notícies, per definició,

són negatives. Aquesta acusació es fa als mitjans de comunicació no només des de les associacions que tracten amb els immigrants o des dels estudiosos del fenomen, sinó també des de tots els sectors de la societat. La notícia és la novetat i la sorpresa, i habitualment les novetats i les sorpreses tenen un component negatiu, de conflicte, perquè la normalitat, que significa avorriment i que tot va bé, no és notícia. Les anomenades notícies negatives són més abundants, a més a més, perquè tenen conseqüències nefastes, antecedents i causes que mereixen una investigació o ramificacions judicials, sanitàries o econòmiques que criden l'atenció del públic. Les bones notícies, que també existeixen, solen ser, en canvi, més previsibles, i no tenen antecedents o conseqüències tan aparatosos que s'allunyin de la normalitat, una situació que, com se sap, no és notícia.

Pel que fa a les crítiques sobre la ubicació de les notícies de minories o d'immigració al costat d'altres de caràcter negatiu, qualsevol que conegui com treballen els mitjans de comunicació convindrà que això es produeix igual, ni més ni menys, que amb altres tipus de notícies i, per descomptat, no de forma intencionada.

Tots els responsables dels mitjans de comunicació consultats coincideixen a assenyalar la falta de normes escrites sobre el llenguatge per tractar les minories. En efecte, al llibre d'estil d'*El País* (26) només hi ha una referència que pot tenir relació amb aquest tema. En l'apartat d'*Expresiones malsonantes*, s'afirma: "No s'han d'utilitzar mai paraules o frases que resultin ofensives per a una comunitat. Per exemple, *le hizo una judiada, le engañó como a un chino, eso es una gitanería*". En el llibre d'estil del diari *Abc* no hi ha cap referència a aquests temes, i en el d'*El Mundo* n'hi ha algunes en l'apartat *Expresiones racistas o de supremacía étnica, social o religiosa*, com la prohibició d'utilitzar frases despectives sobre ètnies; la recomanació d'evitar expressions despectives sobre nacionalitats, o el consell que s'ha d'anar amb molt de compte amb les informacions que per elles mateixes no són racistes però que pel context es poden interpretar d'aquesta manera. No s'ha de citar l'origen dels detinguts si no és una dada rellevant, es diu concretament (27).

En el llibre d'estil d'*El Periódico de Catalunya* s'hi poden trobar tres referències (28). La primera, a l'entrada *gitano*, on s'afirma: "Els gitanos no constitueixen una raça, per molt

que ho digui la Real Academia Española, sinó una ètnia. El fet que un individu sigui gitano no haurà de citar-se en una informació, tret que sigui fonamental per a la seva comprensió. Queden proscrietes totes les expressions que impliquen una forma de racisme: gitaneria, gitanada, etcètera". La segona referència es troba a l'entrada *negre*, on es pot llegir: "No s'ha de mencionar que una persona és de raça negra tret que constitueixi un element important de la informació. Queden prohibides totes les expressions despectives que incloguin aquest terme". La tercera referència es troba en el terme *racisme*: "Queda prohibida tota expressió que impliqui un tint racista, tret que correspongui a una cita textual. En els titulars no s'ha de fer menció de l'ètnia o l'origen nacional de les persones tret que aquesta circumstància sigui fonamental en la notícia. Aquesta norma ha de ser especialment respectada quan es refereix a les informacions sobre actes delictius".

Els altres mitjans de comunicació catalans objecte d'aquest treball o no tenen llibre d'estil o en aquest no hi ha referències sobre el llenguatge i les minories. *La Vanguardia*, on el llibre d'estil està en procés d'elaboració, es regeix pel sentit comú i per l'aplicació, amb matisos, del llenguatge políticament correcte que, segons el seu cap d'Edició, Magí Camps, "pretén evitar la identificació innecessària d'alguns col·lectius d'altres ètnies quan aquesta dada no és rellevant des d'un punt de vista informatiu". "Ara bé -afegeix Camps-, per la idiosincràsia de la nostra societat, majoritàriament blanca, els trets ètnics acostumen a ser pertinents des d'un punt de vista informatiu, i per tant no hem d'escatimar al lector un aspecte de la informació que pot ser complementari". Camps precisa: "En la recerca de l'equilibri entre informació i llenguatge políticament correcte no hem de caure en eufemismes ridículs. Un blanc és un blanc, un negre és un negre i tots som de color". Igualment, explica que "l'eufemisme *ètnia gitana* pot ser pertinent en alguns casos, però no hem de caure en l'abús". "Els gitanos -afegeix- estan molt orgullosos de ser-ho, i per tant la paraula *gitano* és només un insult en últim terme". Pel que fa al conflictiu terme il·legal, el diari *La Vanguardia* s'adhereix a la campanya llançada pel Col·legi de Periodistes de Catalunya *No em diguis il·legal, sóc persona com tu*. "A més a més -recorda el cap d'Edició- lingüísticament és incorrecte: les persones no poden ser il·legals, ho són les conductes o els

actes, però no els individus. Com a molt, poden estar en situació il·legal, sense papers, sense documentació, en situació irregular, sense permís de residència, etcètera. Som conscients que la paraula 'il·legal' resulta molt còmoda per titular, però val la pena fer un esforç i evitar-la com a substantiu o qualificatiu de persona" (29).

Pel director del diari *Avui*, Vicent Sanchís, "el problema no és tant el terme, sinó com s'utilitza", és a dir, "que no s'ha d'utilitzar mai una paraula com a insult", i recorda en aquest sentit l'evolució contradictòria del llenguatge políticament correcte amb alguns exemples: "Primer es deia *cec*, després es va dir *invident*, i ara sembla que es torna a preferir *cec*. Abans es deia *subnormal*, després *minusvàlid*, ara *discapacitat*, etcètera". En el seu diari no hi ha normes escrites, sinó discussió constant sobre aquestes qüestions, encara que, insisteix, "a vegades no és problema de semàntica, sinó de concepte". El director de l'*Avui* sosté que l'objectiu és "promoure la integració i ajudar el feble o el desvalgut", incloent-hi els immigrants o les minories, que solen estar en aquesta situació en la nostra societat. "Quan s'escapen coses, com paraules mal usades, es rectifica o es corregeix *a posteriori*", conclou (30).

Els representants de la ràdio destaquen igualment la falta de normes internes en cada mitjà per abordar el tractament de les minories. Responsables d'Informatius de COM Ràdio acudeixen també al sentit comú i als criteris generals emanats del Col·legi de Periodistes per explicar l'actitud de la seva cadena de ràdio. En espera d'un llibre d'estil que actualment s'està elaborant, s'aprecia en els mitjans públics una preocupació més gran per aquestes qüestions que en els privats. Aquesta sensibilitat és més gran -estimen- en els informatius que en els programes d'un altre tipus. COM Ràdio destaca que ha de primar sempre el valor informatiu d'una dada sobre la inclusió en les informacions de característiques ètniques irrellevants. Però es reconeix la dificultat de fer-ho. "En el cas dels incidents xenòfobs que van tenir lloc el juliol de 1999 al barri de Ca n'Anglada, de Terrassa, com es podia fugir del *nosaltres* i *ells*? S'havia de dir *catalans* i *magribins* quan *ells* també són catalans?" El mateix responsable d'Informatius de COM Ràdio, no obstant això, considera que a les redaccions hi ha força sensibilitat davant d'aquests temes, "a vegades fins i tot excessiva", apunta, en referència als excessos del llenguatge políticament correcte, i es mostra partidari de

l'existència d'un codi de normes sobre el tractament de les minories. "Intentem corregir el llenguatge d'agència quan no és adequat i, sobretot, el de la policia", assenyala, i afegeix que, segons el seu parer, l'últim any s'ha produït un considerable progrés en aquests temes (31).

Oriol Camps, cap de la Unitat d'Actuació Lingüística de Catalunya Ràdio, coincideix en la falta de normes escrites, encara que subratlla que no hi ha en la cadena d'emissores grans conflictes ni grans debats sobre aquests temes. La regla general, que gaudeix d'un ampli consens, consisteix en l'aplicació del sentit comú i en el màxim respecte dels col·lectius minoritaris. "La menció de l'ètnia només s'hi inclou si té interès informatiu, i és preferible la nacionalitat a l'ètnia. El terme *il·legal* referit als immigrants no s'utilitza; és millor *sense papers*, encara que complica l'expressió". Camps destaca que s'ha de buscar la millor manera d'expressar un concepte "procurant no ser insultant". De tota manera, també reconeix l'excessiva sensibilització que a vegades es produeix entre determinats col·lectius. "També es diu *la policia busca un belga*... i això no significa que sigui un atac als belgues", assegura. La velocitat amb què s'ha de treballar a la ràdio és un factor que també influeix en la utilització del llenguatge. En ocasions, el mal ús d'algun terme es deu a la precipitació amb què es corregeix. La redacció analitza posteriorment el que ha passat perquè no es repeteixi l'error (32).

Les recomanacions

Perquè el tracte a les minories millori s'ha de produir una evolució en la societat espanyola, en general, i catalana, en particular, que es tradueixi després com a reflex als mitjans de comunicació, però també els periodistes i els responsables d'aquests mitjans haurien d'aplicar -de fet, moltes vegades ja ho fan- una sèrie de recomanacions sorgides dels seus propis organismes professionals i de les organitzacions que representen els immigrants o les comunitats minoritàries.

La principal en l'àmbit de la societat és l'actuació sobre el sistema educatiu, ja que "podem establir una correlació positiva entre nivells educatius més alts i tolerància o comprensió cap a la diversitat humana, percebuda no tant com a pertorbació o crítica cap al que és propi, sinó més aviat com a alternativa suggeridora". En les conclusions de

la seva investigació sobre estrangeria, racisme i xenofòbia a Espanya, Patricia Barbadillo afirma que "al costat de les mesures que afavoreixen la inserció de l'estranger, que haurien d'oferir-li l'oportunitat d'accedir al coneixement de la nostra realitat, s'han de configurar mesures de respecte que garanteixin la possibilitat que l'estranger pugui mantenir aquelles pautes culturals que li són pròpies". Per a això, és imprescindible l'exercici de la tolerància, que "constitueix un acte intencional, que demana respecte per allò que no compartim; que implica, en conseqüència, l'acceptació d'hàbits i estils de vida dels quals no participem". "En tot cas -afegeix Barbadillo-, la possibilitat d'enriquiment que ofereix la diferència està ancorada, justament, en la comprensió i en la tolerància per assumir formes de vida que ens són alienes, que ens són estranyes" (33).

Per als mitjans de comunicació, els diferents estudis consultats ofereixen una sèrie de recomanacions, algunes d'iguals i altres de diferents segons la minoria de què es tracti.

El treball dirigit per Ramírez-Heredia aconsella, en primer lloc, que les persones implicades en la producció informativa (empreses, professionals), les organitzacions gitanes i les institucions que treballen a favor de la promoció social dels gitanos adoptin un compromís conjunt per intentar millorar el seu tractament a la premsa. En segon lloc, les organitzacions gitanes s'haurien de convertir en assessores autoritzades o interlocutores vàlides dels mitjans per als temes relacionats amb aquesta ètnia. A més a més, l'estudi proposa promoure la formació dels professionals de la informació en el terreny del racisme, la xenofòbia i les minories ètniques; evitar les generalitzacions, no mencionar l'origen ètnic si no és estrictament necessari, tractar "en positiu" les informacions, contrastar les informacions amb les persones directament implicades; i promoure l'elaboració d'estatuts de redacció o codis deontològics dins de les empreses periodístiques que recullin uns principis de conducta ètics en relació amb les minories ètniques (34).

El treball del CAC sobre el Magrib citat anteriorment fa unes interessants reflexions sobre el llenguatge políticament correcte, que "corre el risc -i hi cau en ocasions- de convertir-se en un llenguatge artificios, destinat a ser poc creïble". Després de reconèixer l'avenç que la correcció política ha significat en el tracte a les minories, els autors afirmen que, com a forma d'autocensura, pot arribar a

paralitzar el periodista. "El concepte en si mateix té un cert regust etnocèntric; remet a valors, com la tolerància o la comprensió, dels quals som conscients que només poden ser exercits des d'una posició de superioritat; el respecte sembla així com una concessió, destinada, sobretot, a la nostra gratificació moral i amb un cert to paternalista" (35).

Amb les aportacions de l'estudi quantitatiu, i dels qualitatius sobre l'Àfrica, el poble gitano i el Magrib, el Ple del CAC, en la seva reunió celebrada el 14 de juny de 1999, va emetre per unanimitat un dictamen dirigit a les televisions de Catalunya, a les quals fa les següents recomanacions que, per extensió, moltes d'elles podrien aplicar-se a tots els mitjans de comunicació:

1. Programes informatius

- Eliminar qualsevol referència a l'origen ètnic de les persones sempre que no sigui imprescindible per a la comprensió de la notícia, ja que la condició ètnica de les persones no determina el seu comportament.
- Els redactors d'informatius procuraran explicar les notícies referents a les minories ètniques dotant-les dels elements suficients per facilitar-ne la comprensió al telespectador en un context general, i s'evitarà la il·lustració de les notícies amb imatges que no es corresponen amb els fets explicats.
- Afavorir l'emissió de notícies d'altres àmbits que no siguin els de la immigració, la delinqüència, els drets humans, les guerres.
- Vetllar per una utilització correcta de conceptes i evitar l'ús de sinònims que no ho són.

2. Programes documentals

- Els programes documentals no han de primar en excés els reportatges etnogràfics.
- Accentuar les opinions dels interessats per sobre dels comentaris en *off* o de les opinions d'uropeus suposadament experts en la realització de documentals de producció pròpia.
- Programar preferentment aquelles obres que no es limiten a ressaltar els trets socioeconòmics i culturals més "diferents".

3. Programes de debat

- Procurar sempre una presència activa de representants

de les ètnies analitzades quan el debat tracti sobre problemàtiques que els afectin.

- Incorporar persones competents de les diferents minories estudiades en debats que no tinguin a veure estrictament amb els suposats problemes que els afecten, i promoure també la presència de dones de les diferents ètnies en aquest tipus de programes.

4. Programes de ficció (telesèries, telefilms, pel·lícules)

- Encoratjar les diferents cadenes a continuar la línia observada en la ficció dirigida als nens: les minories analitzades tenen una presència, encara que minoritària, absolutament normalitzada i positiva.

- Propiciar una major atenció en la selecció i la compra de produccions audiovisuals de producció aliena adreçades a tots els públics perquè la presència de les minories ètniques respongui també a una visió normalitzada.

- Incorporar a les telesèries i als telefilms de producció pròpia representants de les minories analitzades desenvolupant rols normalitzats (36).

Un seminari sobre aquests temes celebrat del 27 al 29 de setembre de 1995 a Estrasburg (França) sota el títol "Drets culturals, mitjans de comunicació i minories" va considerar necessari el manteniment i el desenvolupament de mitjans públics per compensar el desplaçament del dret a la llibertat d'expressió cap al dret a la llibertat de mercat i per conservar un estil de fer televisió i ràdio, donada la progressiva privatització de la indústria mediàtica a tot Europa. En aquest sentit, un dels participants, Peter Wien, assessor del director de programes de la cadena francoalemanya ARTE -un exemple positiu en el tractament d'aquests temes-, va explicar el cas d'Alemanya, on existeixen lleis molt precises sobre el tractament de les minories i les majories a la ràdio i la televisió públiques.

Les televisions públiques, i algunes de privades, associades a la Unió Europea de Radiodifusió (UER), s'han preocupat els últims anys pel tracte a les minories i per la seva representació mitjançant l'adopció de declaracions i codis de conducta. Una declaració de la UER, aprovada l'octubre de 1994, estableix que els associats estan obligats a "servir la totalitat de la població del seu país oferint programes destinats a totes les capes de la població, incloses les minories". En un altre punt, s'insta a no estalviar

esforços "per reflectir fidelment en els nostres programes i en el nostre personal la diversitat del caràcter cultural, racial i lingüístic de les nostres societats" (37).

Les recomanacions incloses en l'esmentat dictamen del CAC segueixen la pauta marcada per les aprovades en una reunió celebrada a Leganés (Madrid) el 20 de desembre de 1997 (Any Europeu contra el Racisme i la Xenofòbia) amb la participació de periodistes de mitjans escrits i audiovisuals i professors d'universitat de Barcelona, Bilbao i Madrid, sota el lema "Per una formació sense estereotips racistes". Fins i tot corrent el risc d'algunes repeticions, resumiré les recomanacions que van sorgir d'aquella trobada en què estaven representades mitja dotzena de nacionalitats:

1. Qualsevol individu és un ciutadà, un ésser humà que té dret a ser tractat com a tal.

2. Esmentar la pertinença ètnica, el país d'origen, el color de la pell, la religió o la cultura només si aquestes informacions són pertinents.

3. Lèxic. Es recomana especial atenció i rigor en la denominació dels individus i grups minoritaris, així com en l'adjectivació.

4. Normalitzar la convivència i evitar les dramatitzacions. Evitar la tendència a mencionar els grups minoritaris només en relació amb conflictes, situacions dramàtiques, successos, delinqüència, etcètera.

5. Buscar un discurs informatiu equilibrat, equànim i basat en fonts plurals. Contrastar la informació oficial.

6. Adoptar una actitud bel·ligerant cap al racisme. Vigilar especialment les actituds i les manifestacions de l'extrema dreta, sense descuidar el racisme difús en altres posicions de l'espectre polític.

7. Extremer la prudència en la selecció i el tractament de les imatges.

8. En la informació esportiva, evitar oferir espai a expressions racistes i símbols de l'extrema dreta. Evitar estereotips xovinistes i ètnics. (38)

L'autoregulació professional

L'autoregulació de la professió periodística i l'adopció de codis deontològics o de conducta és, sens dubte, una de les millors fórmules per avançar en el tractament adequat de les minories. La Federació Internacional de Periodistes ja

disposa d'un codi de conducta. Els periodistes catalans, per la seva banda, van aprovar l'octubre de 1992, a iniciativa del seu col·legi professional, el Codi deontològic. L'últim dels seus 12 articles apel·la a "actuar amb especial responsabilitat i rigor en el cas d'informacions o opinions amb continguts que puguin suscitar discriminacions per raons de sexe, raça, creença o extracció social o cultural".

Una mica més de dos anys després, el 15 de febrer de 1995, responsables de 24 mitjans de comunicació de Catalunya, el Col·legi de Periodistes i la Conselleria de Benestar Social de la Generalitat van subscriure el conveni *Protecció de la cultura i la imatge de les minories ètniques en els mitjans de comunicació social*, un text que situa la tolerància i el respecte a la dignitat de les persones com a premissa de la informació i com a referent per a la publicitat, i compromet les parts a destacar els valors positius de les diferents cultures i a eradicar missatges que impliquin discriminació o menyspreu a causa del color, la raça, el sexe, la religió o la ideologia. L'aleshores degà del Col·legi de Periodistes, Josep Pernau, va destacar en l'acte de la firma que l'autoregulació "lliga" els periodistes "molt més que qualsevol llei".

Finalment, el desembre de 1996, es va constituir el Consell de la Informació de Catalunya, un organisme d'arbitratge constituït per 15 persones que té entre les seves funcions la d'instar els mitjans de comunicació a rectificar actuacions professionals que resultin lesives per als principis continguts en el Codi deontològic, així com resoldre consultes presentades tant pels periodistes com pel públic i elaborar un informe anual sobre les seves actuacions. Qualsevol persona física o jurídica pot presentar un escrit de queixa "per la lesió comesa per un mitjà de comunicació". Les resolucions del Consell són públiques.

El Consell va néixer un mes abans, el novembre de 1996, en la jornada de clausura del Tercer Congrés de Periodistes de Catalunya, que va adoptar una sèrie de conclusions entre les quals n'hi ha dues de referides a la xenofòbia. En la primera s'aconsella als mitjans de comunicació la inclusió de periodistes, presentadors i actors de minories ètniques en les seves plantilles i programes, i en la segona es reclama una formació "multiintercultural" dels periodistes i que s'inclogui aquesta multiculturalitat en tots els "àmbits educatius".

El Congrés també va aprovar un *Manual d'estil*, versió

definitiva d'una carta d'intencions sobre el tractament de les minories ètniques als mitjans de comunicació elaborada pel grup de treball Mitjans de Comunicació i Minories Ètniques del Col·legi de Periodistes de Catalunya.

La majoria de les seves recomanacions es van complir, amb matisos, com s'ha vist, en els mitjans de comunicació catalans. En l'actualitat, la majoria dels periodistes catalans tenen, d'entrada, una posició favorable cap a les minories, intenten cuidar el llenguatge, no limitar-se a les fonts oficials, sinó buscar-ne altres d'alternatives, contrastar, verificar i aproximar-se a les causes profundes dels successos, com en el cas de l'arribada de pasteres per l'estret de Gibraltar, per exemple. Les *bones intencions* inicials ja es reflecteixen en textos subscrits pels mitjans i en declaracions solemnes. Però encara queda molt per fer. El mateix degà del Col·legi de Periodistes, Salvador Alsius, reconeixia, en les jornades "La producció de notícies sobre immigració", celebrades el mes d'octubre passat al Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (CCCB), que "els estereotips són presents en els àmbits informatius en la mesura en què els mitjans, per aconseguir una millor entrada en els públics massius, utilitzen els estereotips en lloc de combatre'ls" (40). Això no obstant, en aquestes mateixes jornades, certa indulgència cap als mitjans va venir aquesta vegada des de la universitat. El catedràtic de la UAB, Miquel Rodrigo, va exposar les idees recollides en el seu treball *Poden els periodistes no ser etnocèntrics?* per distingir la feina del periodista de la del sociòleg o l'antropòleg. Al periodista, subjecte a unes limitacions de temps, de recursos o de la ideologia de la mateixa empresa per a la qual treballa, no se li pot exigir la mateixa profunditat ni el mateix discurs dubitatiu que als acadèmics, que es dirigeixen a una audiència d'especialistes i no a grans masses, com l'informador. Rodrigo pensa, a més a més, que "no sempre els prejudicis o els estereotips que tenim sobre altres grups són negatius". Aquests últims són els que els periodistes han de combatre per no fomentar actituds discriminatòries o d'exclusió, de superioritat -cultural, per exemple- d'un grup sobre un altre o d'una civilització sobre una altra. "Això suposa -assegura Rodrigo- la incapacitat de reconèixer que la diferència no implica la inferioritat dels grups diferenciats. Tot això pot alimentar actituds xenòfobes, racistes i etnocèntriques." (41)

No obstant això, entre els interessats en el tema, sembla

imposar-se l'opinió que les patinades -el que en francès anomenariem *derrapages*- en aquest tipus d'informacions no es deuen tant a una voluntat racista o xenòfoba dels periodistes, als quals, al contrari, se'ls reconeix els seus esforços i la seva creixent preocupació, sinó a les rutines i als processos de producció de la informació. Catalina Gayà i Marta Rizo, coordinadores de l'Observatori Migració i Comunicació del Portal de la Comunicació-InCom (UAB), proposen la tornada al *periodisme de carrer* i una adequada formació universitària per preparar periodistes crítics i reflexius en la seva feina i convertir així "la informació sobre immigració en una informació entenedora que posarà en dubte la validesa dels estereotips" (42).

Algunes iniciatives solidàries

En aquest sentit, alguns mitjans de comunicació catalans inclouen en la seva programació o en les seves pàgines iniciatives solidàries que es podrien integrar dins del terreny tan reclamat de les notícies positives sobre la immigració o les minories ètniques. Així, TV3 ha reservat durant més de tres anys a les ONG un espai al Telenotícies Migdia dels dissabtes. L'espai es va crear a iniciativa de la televisió autonòmica, que destinava per elaborar-lo dos redactors de la secció de Societat i la seva funció consistia a donar a conèixer les múltiples ONG que estan implantades a Catalunya. En l'actualitat, des de l'estiu passat, l'espai no és fix, però està més lligat a l'actualitat, cosa que ha fet que les últimes entregues s'hagin dedicat a organitzacions relacionades amb el món islàmic, amb els refugiats, etcètera.

El Periódico de Catalunya ha publicat durant gairebé un any (de novembre de 2000 a juliol de 2001), un reportatge setmanal, sota l'epígraf Cròniques de la diversitat, en què l'escriptor Joan Miñana recollia activitats de les minories ètniques presents en la societat catalana, des de partits de criquet de pakistanesos a Ciutat Vella fins a la celebració de l'any nou jueu, per posar-ne algun exemple. A més a més, des del 10 de febrer de 1999 publica cada setmana -primer els dimecres i actualment els dijous- L'Agenda de la Cooperació, una pàgina inclosa a la secció El Dia al Dia i dedicada a activitats de solidaritat. L'agenda conté una selecció dels actes programats per diferents associacions i ONG catalanes, amb adreces i telèfons de contacte.

L'objectiu és acostar als lectors la realitat dels pobles i les cultures de l'anomenat Tercer Món a través de les iniciatives divulgatives i lúdiques que promouen les ONG, els ajuntaments i altres associacions. Els continguts de la pàgina s'elaboren a partir de la informació facilitada pel Fons Català de Cooperació, d'acord amb un conveni de col·laboració subscrit pel diari i per aquesta entitat. El Fons Català de Cooperació, un organisme sense ànim de lucre que agrupa 207 socis, el 90% dels quals són ajuntaments de Catalunya, s'ocupa de promoure entre l'opinió pública un clima favorable per a la consecució d'un nou ordre econòmic internacional més just.

El format de la pàgina és similar al d'un tauler d'anuncis - amb tres o quatre peces més destacades i la resta en forma de guia-, ja que *El Periódico* assumeix el paper d'intermediari entre els lectors i els actes que s'organitzen. La intenció del diari és que els lectors sàpiguen quines activitats es porten a terme perquè puguin establir una relació directa amb les entitats que les organitzen, assistint a actes com ara festes, concerts, exposicions, taules rodones, debats, jornades, etcètera. En aquest espai també s'hi publiquen números especials dedicats a estades solidàries estiuenques en camps de treball del Tercer Món, establiments de comerç just i altres iniciatives lligades a la cooperació.

Una iniciativa similar es desenvolupa al diari *El Punt*, de Girona. El setembre de 1994, el diari va firmar un conveni de col·laboració amb el Secretariat Permanent de la Coordinadora d'ONG de Cooperació i Solidaritat de les comarques de Girona, que agrupa unes 40 organitzacions no governamentals gironines. A la part expositiva del conveni es diu que l'empresa editora del diari, "en compliment dels seus principis fundacionals, ha d'estar atenta a la realitat plural de l'àmbit social i territorial en què està immersa per poder donar una resposta més adequada a les necessitats, les inquietuds i els valors del conjunt de la societat, entre ells els que fan referència a la cooperació i la solidaritat". La Coordinadora té entre els seus objectius la denúncia, la sensibilització i el treball per aconseguir una societat més justa i solidària.

El Punt es compromet a publicar una pàgina setmanal al diari i entre una i dues setmanals a la revista dominical *Presència* sobre temes de cooperació i solidaritat com a contribució a la campanya del 0,7%. L'espai té una part

redaccional, a càrrec d'una periodista especialitzada, i una part publicitària, gestionada per les ONG, que a més a més cada setmana aporten informacions i opinions per elaborar les pàgines. A la part publicitària s'hi poden incloure, gratuïtament, anuncis d'institucions, entitats o ONG que, sense ànim de lucre, responguin al contingut del conveni. En opinió del director d'*El Punt*, Emili Gispert, més important que el contingut és el fet d'haver-hi dedicat recursos econòmics, mitjançant l'especialització d'una redactora, que manté una relació permanent amb les ONG -es reuneixen com a mínim una vegada a la setmana en consell de redacció- i coneix d'aquesta manera els problemes, les preocupacions, les inquietuds, les dificultats i les opinions de les persones que treballen en aquestes associacions, a la vegada que els acosta als mitjans i a la seva manera de treballar.

"És l'única manera -estima Gispert- de superar l'estadi de l'ús del llenguatge políticament correcte en què estem instal·lats i que ens deixa a tots tranquils i satisfets, però enganyats, perquè no contribueix a millorar el coneixement de la diversitat social i cultural eliminant tòpics, prejudicis i visions desviades que alimenten la xenofòbia". Pel director d'*El Punt*, la relació directa i l'intercanvi d'experiències amb les ONG ajuda a resoldre "la qüestió de fons", que és "ser capaços d'impregnar les redaccions d'una actitud positiva en la feina diària". "Tant és així que sovint comentem -

assegura- amb els responsables de la coordinadora que ho celebrarem el dia en què convinguem que no són necessàries pàgines especials ni convenis" d'aquest tipus (43).

Aquest moment encara no ha arribat, però algunes de les experiències protagonitzades pels periodistes catalans apunten que, tot i els estereotips, els tòpics, les inèrcies, les ignoràncies i les dificultats, s'està avançant en el camí per a un tractament més respectuós de les minories ètniques. Un tractament que, en la meua opinió, hauria de tenir en compte els següents principis:

- La immigració i la diversitat cultural són beneficioses.
- Els immigrants han de gaudir de tots els drets i de tots els deures fonamentals de la societat d'acolliment. Els immigrants han d'acceptar el marc democràtic i de valors de la societat en què s'integren, especialment l'aconfessionalitat de l'Estat i la igualtat home-dona.
- Integració, en un marc cultural plural i obert, enfront d'exclusió i creació de guetos tant culturals com econòmics i socials. L'única preocupació no ha de ser la preservació de la identitat de la societat d'acolliment.
- Evitar l'homogeneïtzació, que pot derivar, com hem vist, en la neteja ètnica.
- Combinar, com defensa Alain Touraine, diversitat i integració. És a dir, interculturalisme o integració de cultures, enfront del multiculturalisme nord-americà promogut per la moda de què és políticament correcte.

NOTES

1. José Saramago. *Carta abierta a la Solidaridad*. Lisboa, 3 de desembre de 1998. Citat per l'*Informe anual de 1999 sobre el racismo en el Estado español*. SOS Racisme. Icaria Editorial. Barcelona 1999.
2. GAYÀ, C. *Una proposta d'anàlisi etnogràfica d'una Redacció: la recerca de la incidència de les rutines dels periodistes en la informació sobre immigració*. UAB. Bellaterra. Juny 2000. Pàg. 18.
3. VAN DIJK T. A. *Racismo y análisis crítico de los medios*. Paidós. Barcelona 1997. Pàgs. 79, 96-97, 129 a 131 i 243-244.
4. Eurostat 1994. Citat per Gayà. Op. Cit. *Un panorama de les migracions*. Pàgs. 11 i 12.
5. BARBADILLO, P. *Extranjería, racismo y xenofobia en la España contemporánea. La evolución de los setenta a los noventa*. Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS). Siglo XXI de España Editores, SA. Madrid 1997. Pàg. 180.
6. Gayà. Op. Cit. *Un panorama de les migracions*. Pàg. 15.
7. Barbadillo. Op. Cit. Pàg. 180.
8. AJA, E. *La inmigración extranjera en España. Los retos educativos*. Fundació La Caixa. Barcelona 2000.
9. Gayà. Op. Cit. *Un panorama de les migracions*. Pàg. 26.
10. Barbadillo. Op. Cit. Pàgs. 2-3 i 33-35.
11. Barbadillo. Op. Cit. Pàgs. 158 i 160.
12. Barbadillo. Op. Cit. Pàg. 174.
13. Barbadillo. Op. Cit. Pàg. 178.
14. Barbadillo. Op. Cit. Pàg. 185.
15. Van Dijk. Op. Cit. Pàg. 12.
16. *La imatge de les minories ètniques a les televisions de Catalunya*. Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC). Barcelona. Gener 2000. LÓPEZ, C. ; BALAGUER, S. *La imatge de les minories ètniques a les televisions de Catalunya. Aproximació quantitativa*. Pàgs. 48 a 53.
17. GINER, S.; LAMO DE ESPINOSA, E.; TORRES, C. *Diccionario de Sociología*. Alianza Editorial. Madrid 1998. Citat per Carles López i Soledat Balaguer. Op. Cit. Pàg. 48.
18. RODRIGO, M; MARTÍNEZ NICOLÁS, M. *Minorities ètniques i premsa europea d'elit*. Revista *Anàlisi*. Quaderns de Comunicació i Cultura, Departament de Periodisme i de Ciències de la Comunicació de la UAB. Barcelona 1997. Citat per Carles López i Soledat Balaguer. Op. Cit. Pàg. 48.
19. RAMÍREZ-HEREDIA, J. *La prensa española ante el pueblo gitano*. Citat per l'informe anual de SOS Racisme. Op. Cit. Pàgs. 199 a 201.
20. Gayà. Op. Cit. *La construcció social de l'immigrant*. Pàgs. 22 i 23.
21. LORITE, N. *Tratamiento de los inmigrantes no comunitarios en los medios de comunicación de Catalunya*. 1996. Departament de Comunicació Audiovisual de la UAB. Barcelona 1996.
22. Entrevista amb l'autor. Maig 2000.
23. Conversa amb l'autor. Novembre 2001.
24. VALLVERDÚ, F. *El català estàndard i els mitjans audiovisuals*. Televisió de Catalunya. Edicions 62. Barcelona 2000. Pàgs. 93 i 99.
25. Entrevista amb l'autor. Maig 2000.
26. *Libro de estilo. El País*. 11ª edició. Ediciones El País, SA. Madrid 1996. Pàg. 29.
27. *Libro de estilo. El Mundo*. Madrid 1996. Pàg. 111.
28. *Libro de estilo. El Periódico de Catalunya*. Ediciones Primera Plana, SA. Barcelona. 1997. Pàgs. 111, 161 i 195.
29. Entrevista amb l'autor. Maig 2000. Conversa amb l'autor. Novembre 2001.
30. Entrevista amb l'autor. Maig 2000.
31. Entrevista de Joan Catà, exdirector d'Informatius, amb l'autor. Maig 2000. Conversa amb l'autor. Novembre 2001.
32. Entrevista amb l'autor. Maig 2000.
33. Barbadillo. Op. Cit. Pàg. 195.
34. Ramírez-Heredia. Op. Cit. Pàgs. 202 i 203.
35. Alfonso Carlos Bolado i altres. Op. Cit. Pàg. 31.
36. *Dictamen 1/99 del CAC sobre el tractament de les minories ètniques a la televisió*. Op. Cit. Pàgs. 54 a 56.
37. VARGAFTIG M. *Droits culturels, médias et minorités. Rapport du séminaire tenu à Strasbourg. 27-29 septembre 1995*. Editions du Conseil de l'Europe. Estrasbourg (França).
38. *El lenguaje solidario en los medios de comunicación*. CCOO. Federación de Comunicación y Transporte. Citat per l'informe anual de SOS Racisme. Op. Cit. Pàgs. 204 a 206.
39. *Manual de estilo sobre el tratamiento de las minorías étnicas en los medios de comunicación social*. Col·legi de Periodistes de Catalunya. Comissió Periodisme Solidari. Barcelona. 1996.
40. Sessions de debat i conferències *La producció de notícies sobre immigració*. CCCB. Barcelona. Octubre 2001. www.migracom.org/espanol/trobades/cccb23.htm.
41. Miquel Rodrigo Alsina. *¿Pueden los periodistas no ser etnocéntricos?*
42. GAYÀ, C. ; RIZO, M. *Jornades Construir paraules i imatges sobre la immigració. El paper de periodistes i fotoperiodistes en la informació sobre immigració*. Col·legi de Periodistes de Catalunya. Barcelona. 20 de juny del 2001.
43. Emili Gispert i Negrell. Ponència en les Jornades sobre els mitjans de comunicació i les relacions Nord-Sud. Barcelona. Abril 1999. Conversa amb l'autor. Novembre 2001.